

Wstęp

Justyna Ryczek

Sztuka wobec świata

Relacja sztuki i otaczającego ją świata jest niejednoznaczna i bardzo złożona, a nawet możemy powiedzieć burzliwa.

Gdy prześledzimy ją od czasów starożytnych do współczesności, otrzymamy przekrój wielostronnych relacji względem rzeczywistości, od różnorodnie rozumianego naśladowania, przez pełną autonomię sztuki, wolność rozumianą jako sztuka dla sztuki, czy samodzielną instytucję sztuki, by powrócić do odmiennych, ale bardzo silnych powiązań z pozaartystyczną rzeczywistością.

W przeszłości mówiliśmy o sztuce podporządkowanej religii czy dworowi, a także o sztuce zaangażowanej społecznie i politycznie, czy też stosowanej. Mówiliśmy o politycznych uwarunkowaniach sztuki, jej samodzielnosci, ale i utracie znaczenia. Wymienione obszary posiadają własne teorie, co znajduje odbicie w licznych publikacjach. Prześledzenie ich wszystkich jest ciekawe, chociaż nie wiem, czy możliwe, i z pewnością nie stanowi celu obranego w najnowszym numerze „Zeszytów Artystycznych”.

Postanowiliśmy po raz kolejny zapytać o relacje sztuki do świata, bez określania naszych teoretycznych stanowisk, pod bardzo otwartym hasłem – sztuka jako odpowiedź na świat. Nie definiowaliśmy ani świata, ani sztuki, ani relacji pomiędzy nimi, jedynie ograniczyliśmy ramy czasowe. Mniej nas interesowały wędrówki ku dalekiej przeszłości, a bardziej czasy aktualne, czyli wieki XX i XXI. Nie chcieliśmy także produkować zbioru „okółocovidowego”, a zatem to nie pandemia, kwarantanna i trudności w kontakcie ze sztuką stanowią tło naszych rozważań, chociaż kontekst ten czasami się ujawnia. Teksty, które ostatecznie weszły do numeru, pokazują, jak różnorodnie można odczytywać zaproponowane hasło. Pokazują, że mówiąc o świecie dotykamy wielu aspektów, od edukacji po reklamę, a w każdym przypadku sztuka odgrywa znaczącą rolę.

Widać złożoność świata i wielopłaszczyznowość sztuki. Trudno mówić o wspólnym głosie – to raczej bardzo zróżnicowany wielogłos, poruszający istotne zagadnienia, ujawniający wielostronność powiązań sztuki i otaczającej ją rzeczywistości.

Poszczególne teksty poruszają ważne problemy. Dwa z nich bazują na XX-wiecznej tradycji sztuki awangardowej, ale czynią to z zupełnie odmiennych pozycji. Pierwszy tekst Marty Smolińskiej *Redefinicje postumentu rzeźby a uwodzenie zmysłu dotyku: na wybranych przykładach twórczości Arpa, Brâncușiego i Giacomettiego* przygląda się relacjom we-

wnątrz świata sztuki, omawia sposoby prezentacji rzeźb na postumencie. Autorka zastanawia się, co znaczy porzucenie tego narzędzia: czy jest to jedynie formalna zmiana, czy też wskazuje na nowe doświadczenia ze świata rzeczywistego. Zniesienie dystansu, możliwość dotyku są niezmiernie ważnymi aspektami w świecie artystycznym. Czy jedynie artystycznym? W drugim tekście Mateusza Bieczyńskiego *Cenzura abstrakcji? – o sztuce abstrakcyjnej, jej recepcji społecznej i sądowno-prawnej* pojawia się kontekst prawny związany ze sztuką abstrakcyjną. Autor pisze o jej propagandowym wykorzystaniu i cenzurze, czasami nawet ustanawianej sądowno.

Konsumpcja i wspierająca ją reklama to kolejna ważna odsłona świata rzeczywistego. W tekście *Duogramy w służbie reklamy. O zapomnianym epizodzie w twórczości Stefana Wojneckiego* Maciej Szymanowicz pochyla się nad mniej znanymi pracami Stefana Wojneckiego, poświęconymi jego teorii wykorzystania duogramów w reklamie. To ciekawy przykład działalności artystycznej, wpisującej się w potrzeby swojego czasu, a przy tym ciekawe, z naukowego punktu widzenia, dopowiedzenie twórczości tego wielkiego teoretyka i twórcy fotografii.

O możliwościach połączenia działalności artystycznej z aktualnymi potrzebami pisze również Jan Wasiewicz, jednakże w zupełnie innym kontekście. Przywołuje on problematykę chłopskiej spuścizny i pamięci o niej. Zaznajamia nas z praktyką „odpominania”, w której swój znaczny udział ma również sztuka, zarówno w procesie kreowania tożsamości, jak i w pracy pamięci. Autor w ciekawy sposób interpretuje realizacje wizualne, teatralne i literaturę.

Adam Mazur wprowadza kolejne zagadnienia łączące rozważania o świecie i sztuce. Analizując projekt dotyczący umieszczenia wybranych fotografii w słynnej misji Voyager (*Złoty zapis*), stawia ważne pytania dotyczące tego, czym jest sztuka i kto o tym decyduje. Kto podejmuje decyzje, jakie zapisy ze świata zostaną wysłane w misjach kosmicznych i zachowane dla przyszłych pokoleń, tym samym uznane za wartościowe i stanowiące ludzkie dziedzictwo.

Problem ludzkich śladów i spuścizny pozostawionej przyszłym pokoleniom porusza kolejny tekst, tym razem ślady pozostają na poddanej niszczeniu ziemi. Justyna Ryczek w tekście *Sztuka odpowiedzialności za świat. Demon i posłaniec w pracy Agnieszki Polskiej* przywołuje popularne zagadnienia ekologiczne – ocieplenie klimatu, wycinki lasów, wpływ gospodarki rabunkowej na ziemię. Autorka interpretuje jeden przykład pracy artystycznej (*The Demon's Brain* A. Polskiej), wskazując, że sztuka stawia ważne pytanie o naszą odpowiedzialność, a jednocześnie o rolę sztuki w tak bardzo kłopotliwym świecie ekologicznych zagrożeń.

Zbiór artykułów naukowych współtworzą jeszcze dwa teksty. Pierwszy z nich: *Sztuka kompromisów, czyli o pierwszej uczelni artystycznej*

w *Poznaniu* Izoldy Kiec, porusza kolejny ważny problem – edukacji artystycznej. Autorka przedstawia skróconą wersję powstania poznańskiej szkoły zdobniczej. Ale to nie fakty są tutaj najważniejsze, a pytanie o postawy i wizję rzeczywistości, która kształtowała program nauczania. Co jest potrzebne przyszłemu absolwentowi szkoły, jaka sztuka i jakie umiejętności będą mu przekazane? Takie pytania stawiano sobie przy tworzeniu podwalin naszego obecnego Uniwersytetu.

Ostatni artykuł został napisany z innej perspektywy. *Rozważania autotematyczne, 2018–2019 /uwagi na temat realizacji pewnej wystawy* Rafała Boettnera-Lubowskiego to krytyczny autokomentarz artysty wobec własnej twórczości, w którym autor rozważa znaczenie relacji sztuki i rzeczywistości. Tekst przenika pytanie: czy twórczość będąca „tylko” wewnętrznym komentarzem na temat działań artystycznych nie jest jednocześnie i pomimo wszystko zewnętrzną wypowiedzią na temat otaczającego nas świata?

Osiem różnorodnych tekstów kreśli pluralistyczny obraz otaczającej nas rzeczywistości i powiązanej z nią działalności artystycznej. Stanowią one jedynie mały fragment bezkresnej tkaniny kultury.

Niestety w 38. numerze „Zeszytów Artystycznych” publikujemy również teksty-pożegnania. To pożegnanie tragicznie zmarłego Dawida Marszewskiego, naszego młodszego kolegi, jeszcze niedawno wyróżniającego się studenta (przypomnijmy, że wygrał konkurs na najlepszą pracę magisterską teoretyczną w 2016 r., wydaną przez „Zeszyty Artystyczne”). Wrażliwego artysty rozwijającego swoją naukowo-artystyczną karierę ze stopniem naukowym, po obronie doktoratu w 2019 roku. Teksty te to zarówno naukowa analiza jego twórczości, jak i intymne pożegnania ze strony ich autorów.

Całość numeru dopełniają dwie interesujące recenzje: pierwsza autorstwa Barbary Kowalewskiej przedstawia książkę Izoldy Kiec *Ginczanka. Nie upilnuje mnie nikt*, w drugiej Małgorzata Kopczyńska omawia dwie ostatnie wystawy Mariusza Kruka. ●